

Luhansk, det förlorade

Okej, låt mig berätta vad förlust är. Så skriver Serhij Zjadan i en av sina dikter och den raden kunde stå för mycket av hans senare författarskap. Zjadan är en av dagens mest lyskraftiga ukrainska författare och – i skrivande stund – fortfarande verksam i Charkiv.

Det är inte bara kriget mot Ukraina som nu lyfter fram Serhij Zjadans författarskap, både poesin och prosan. I takt med att Zjadan blir allt mer översatt växer också insikten: här har vi en betydande europeisk författare.

I Ukraina har Serhij Zjadan (f. 1974) varit synlig över snart sagt hela kulturfältet. Han har skrivit romaner, dikter, sångtexter, essäer, sysslat med teater, spelat i ett ska-punkband och under senare år har han aktivt organiserat kulturaktiviteter i sin hemregion Luhansk.

Före kriget var den lilla staden Starobilsk där Zjadan växte upp fortfarande under ukrainsk kontroll medan närbelägna Luhansk (fram till 1990 Vorosjilovgrad) hade blivit huvudstad i separatistrepubliken med samma namn

Men när Serhij Zjadan skrev sin stora roman *Vorosjilovgrad* (*Ворошиловград*, eng. *Voroshilovgrad*) år 2010 var det fortfarande lugnt i den sömniga provinsstaden Luhansk i östligaste Ukraina. Att titeln blev ”Vorosjilovgrad” och inte ”Luhansk” säger något om stadens postsovjjetiska atmosfär – kvar står de övergivna pionjärlägren och kvar

ligger det övergivna flygfältet. Gräset invaderar gator, det kryper in i barnens sandlådor och täcker botten i den uttorkade springbrunnen.

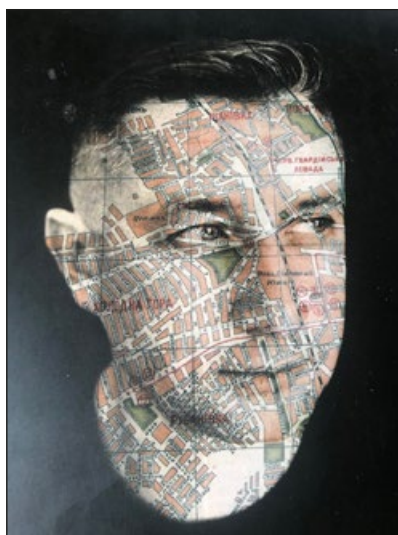
Och precis som vegetationen blir också människorna mindre styrbara när det främmande centralstyret är borta. Staden lever halvsovande längst ute i den östliga landsändan, långt ifrån västliga impulser. Här drar halvkriminella gäng fram, här finns det finns plats för brokiga blandningar av folk och familjer och härifrån är gränsen ofta synlig.

Det är ett både betagande och brutalt porträtt av en förfallen periferi där människorna anarkistiskt lever vidare medan gräset återintar vägarna. Hit återvänder Herman, en traktens son som redan etablerat sig i Charkiv. Han ska kolla en gammal bensinstation som han råkar äga, men planerar återvända redan samma kväll. Så blir det ändå inte. Inte

den kvällen, inte kvällen därpå...

Bara några dagar tidigare var Herman en oberoende expert i miljonstaden Charkiv, mitt uppe i sitt arbete för demokrati mot Gud vete vem... Nu sitter han uppe på en sjabbig bensinstation mitt i ett böljande landskap med höga kullar och silvriga floder i dalgångarna. Till floden långt nere går han genom en doftande djungel av mullbärsträd, björnbärssnår, slån och malört. Uppe på macken träffar han sina gamla kompisar – killar som drömde om att bli piloter, men som blev losers.

Visst, som unga har de här killarna klarat övergången till ett

Serhij Zjadan. Från omslaget till What We Live For, What We Die For, ett urval av Zjadans dikter i engelsk översättning (2019).

självständigt och kaotiskt Ukraina. Och visst, det passar dem bra att leva med en obestämt letargisk känsla av maktvakuum. Någon jobbar som mekaniker, någon har ströjobb, någon har det ihop med en företagsam kvinna. Ernst letar efter vapendelar från andra världskriget, Kocha trappar ner efter fängelseår i söder, allt i ångor av vin och vodka.

Dessa hårdföra och kantstötta typer binds samman i hållfasta vänskapsrelationer, de förvandlar begravningar till dygnslånga fester, de blöder i försvaret av sina gamla fotbollslag och de riskerar livet i uppgörelser med den lokala majsmaffian. Något tack, än mindre någon framtid, utlovas inte.

Vad är det då som håller dessa särlingar kvar? Ja, det saknas kanske en framtid, men det finns ett gemensamt förflutet. Och också det är något som binder samman. *Vorosjilovgrad* berättar om solidaritet människor emellan och lojalitet mot hembygden i det postsovjetiska Donbas, hur förfallen och kriminell den än må vara.

Det blir en berättelse som kastar mellan uppförande minnen och traditioner av ibland rätt betänkligt slag. Men någon nostalgitripp är det inte utan en vindlande roadmovie där det vänder tvärt mellan sköra stämningar och hårda tag, mellan fräcka, starka kvinnor och män i jeans som stinker av vin och bensin.

Till dessa människor som söker sin plats i livet sällar sig Herman. Det blir en hemkomst som både förändrar och förpliktar och som småningom får direkt mytiska drag. Det verkar som om allt det han lämnat oförändrat finns kvar.

Det var samma strålar av ljus från husen på andra sidan dammen. Samma ihållande tystnad. Samma röster och viskningar som upplöste sig i tystnad. Samma sömna fiskare. Samma höga skyar. Samma svarta jord.

Att idag läsa *Vorosjilovgrad*, Serhij Zjadans kärleksförklaring till Luhansk, känns smärtsamt, hur vital och livsbejakande romanen än är. Detsamma gäller *Mesopotamija* (*Месопотамія*, eng. *Mesopotamia*), hans ode till Charkiv. Vi kan inte värja oss mot de bilder av förlust och förstörelse som vi sett. Men om Zjadan i de tidigare romanerna verkar ta avsked av ett livsskede, pekar hans senaste roman *Internat* (*Інтернат*, eng. *The Orphanage*) däremot framåt.

Det handlar om Pasja, en omotiverad lärare, som blir tvungen att ta sig in i grannstaden som ockuperats av separatisterna för att finna en tonårspojke. Staden är av allt att döma samma Luhansk som i *Vorosjilovgrad*, men nu är den en krigszon uppsjälkt i två läger där fienderna har svårt att identifiera varandra och farorna är oförutsägbara. Det är en intensiv, nervpirrande text som dessutom rymmer en motström. För medan krigsläget förvärras, förbättras Pasja. Han tar ansvar och lotsar hem sin systemson.

I en dikt skriver Serhij Zjadan: *Det är skrämmande att se hur historien blir till.*

I andra visar han hur det sker.

[...]

Візьми лише найважливіше. Візьми листи.

Візьми лише те, що зможеш сама нести.

Візьми рушники та ікони, візьми срібні

ножі,

візьми дерев'яні розп'яття, золочені

муляжі.

Ta bara det viktigaste. Ta breven.

Ta bara vad du kan bära med dig.

Ta dukarna och ikonerna, ta silverknivarna.

Ta crucifixen av trä, ta också de förgyllda.

Візьми хліб і городину, потім іди.

Ми ніколи більше не повернемося сюди.

Ми ніколи більше не побачимо наших міст.

Візьми листи. Всі. До останнього злого

листа.

Ta bröd och grönsaker, gå sedan bort.

Vi återvänder aldrig mera hit.

Vi återser aldrig mera våra städer.

Ta breven. Ta dem alla. Också det sista,

olycksbådande.

[...]

KRISTINA ROTKIRCH

Serhij Zhadan: *Mesopotamia*. Yale University Press, 2018

— *Voroshilovgrad*. Deep Vellum Publishing, 2019

— *What We Live For, What We Die For. Selected poems*. Yale University Press, 2019

— *The Orphanage*. Yale University Press, 2021